

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע "פרשת פינחס"

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

פרשת פינחס!

בספר אוהב ישראל להרה"ק מאפטא זי"ע מובא: למה קוראים פרשת פינחס שכל המועדים כתובים בה, בשבת בין המצרים ברוב השנים. ודאי לא דבר ריק הוא, וכבוונה עשו חז"ל זה ברוח קדשם. דאם נתבונן, נראה שאלו הכ"א יום שבין י"ז תמוז לט' באב הם המקור והשורש לכל המועדות של השנה שהם בכללן גם כן כ"א יום. דהיינו, שבת, ראש חודש, ז' ימי הפסח, יום חג השבועות, ב' ימים של ראש השנה, יום הכיפורים, ח' ימי חג הסוכות. וסימנך "איך טוב לישראל" (תהילים עג.א). ואלו הכ"א יום שבין המצרים הם שורש להם. ואי"ה כשנזכר במהרה בימנו לעשות תשובה ומעשים טובים והקב"ה יגאלנו גאולת עולם, אז יתגלה רב טוב הצפון, כי אז נהיה ראויים לכל הברכות וישועות טובות מצד הדין, ואז יהיו הכ"א ימים, ימים טובים גדולים ונוראים אשר אין להעריך, והם המקור והשורש לכל הכ"א ימים טובים שאנו עושים בזמן הזה. ועל כולם יהיה ט' באב למועד יותר גדול. לכן קוראים פרשת פינחס אשר כל המועדות כתובים בה בימים האלו, כי מהם נמשכים כל המועדות, והמשכיל יבין כל זה...

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (כה, יא)

ישנה את האמרה הידועה, שלפלא הוא הדבר שלאחר שקוראים בתורה בשבת פרשת בלק על מעשה קנאותו של פינחס, מסיימים בזה את קריאת פרשת אותו שבוע. ואילו את סיפור הבטחת שכרו קוראים רק לשבת הבאה, בפרשת פינחס. וכי לא היה מן הראוי להוסיף את פרשת השכר לקריאת השבוע הקודם, ורק אחר כך להפסיק. אלא לימוד גדול רצתה התורה ללמדנו! כשארם עושה מעשה קנאות ומקנא את קנאת ה' בתוך בני ישראל, אין למחר ולתת את שכרו. יש לבדוק תחילה מה הן סיבת קנאותו... מה הם המניעים שעומדים מאחורי מעשה, לאיזה מטרות הם נועדו... שבוע שלם יש לשבת על מדוכה זו, ורק אחר כך אפשר להכריז, כי היתה זו קנאה לשם שמים ומגיע עליה שכר ברית שלום...

ובשם המגיד מושרים רבי מרדכי דרוק זי"ע שמעתי, כשרצה להסביר מהו קנאות אמיתית היה אומר בצחות: כי הנה אצל פנחס (ברשי"י סוף פרשת בלק) כתוב: "ראה מעשה וכו' ומיד ויקח רמה בידו", והנה היום לדאבוננו רואים הרבה פעמים שקודם "לוקחים רמה ורק אחר כך מחפשים את המעשה..."

בנושא הקנאות ראה ראינו אצל צדיקים, כל מיני דרכים ושיטות אך לנהוג, ומתי לומר ולמחות, ומאיך גיסא מתי לא לומר, אלא ללכת בדרכים שונות. מסופר על הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע שבקערו התחילו לרנן על השוחט כל מיני רינונים שאף אחד לא ידע אם יש בהם מן האמת... (אבל כדברי העולם: אין עשן ללא אש...) ביקש הרבי להעבירו ולהדיחו מן המשרה, אבל בדיוק בעת ההיא נודמן לשם הרה"ק בעל האוהב ישראל מאפטא זי"ע וכששמע מהמהלך הזה שרוצים להדיח את השוחט ממשרתו בגלל כל מיני רינונים... לא הסכים לכך והפציר בהרה"ק מפרימישלאן שבל יעשה את הדבר הזה, אמר לו רבי מאיר: הלא אמרו חז"ל (סנהדרין פא) ... "קנאין פוגעין בו", מכל שכן שאפשר להעבירו משהיטות? השיב לו ה"אוהב ישראל": הפשט במאמר הזה הוא אחרת: "קנאים" – הצדיקים שמקנאים קנאת ה' צבאות, "פוגעים בו" – מתפללים עליו, שכן "פגיעה" היא תפילה (ויפגע במקום בראשית כח' יא) צדיקים מתפללים בעדו להשיבו בתשובה שלימה...

וידבר ה' אל משה לאמור, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כליתי את בני ישראל וכו' (כה, י-יא) אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו (מדרש רבה כא). ולכאורה צריכים להבין מהו הלשון המיוחד שכתוב כאן אצל פנחס "בדין שיטול שכרו", שאין מופיע אצל שום מקרה אחר?

נביא בפניכם 7 טעמים מיוחדים שנאמרו ע"י גדולי הדורות:

הגה"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע מסביר, דהרי חז"ל אמרו (קידושין לט): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", (בעולם הזה אין אנו מקבלים את שכר המצוות). מפני החשש שמא יקלקל אדם את מעשיו מתוך כך ויהיה בבחינת "וישמן ישורון ויבעט" (דברים לב, טו), ויצא שהשכר הזה יגרום לו נזק. אבל חז"ל (אבות ה, יח) אומרים: "כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו", ופינחס הרי קידש שם שמים וזיכה את הרבים, על כן אפשר לתת לו את שכרו מיד, כי יש לבטוח בו שלא יקלקל את מעשיו. וזה "בדין הוא שיטול שכרו"....

ועוד הסבר לדבר: מובא בספר קומץ המנחה – כי אחד מן הטעמים שאין מקבלים בעולם הזה שכר על מצוות, היא משום שדינו של אדם הוא כמו שכר, כמו שמצינו (איוב זא) "כימי שכיר ימיו". והדין הוא ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן גם האדם מקבל את שכרו בסוף, עם סוף כל האדם. ומצינו (רשי"י בבא מציעא קיד) "פינחס זה אליהו", והוא חי לעולם, ותמיד הוא ממשיך בעבודת ה', ממילא הוא צריך לקבל את שכרו מיד...

ואילו הרה"ק בעל ה"הידושי הרי"ם" זי"ע הסביר: שהרי מן הדין אין אדם ראוי לשכר בעד מעשיו, שכן איננו אלא ממלא חובתנו, ובעד מילוי חובה לא מגיע שכר, אלא השי"ת עושה חסד עם ברואיו ומשלם שכר בעד מעשיהם הטובים... וזהו גם כוונת הפסוק "ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" (תהילים סב.ג) גם זה משלם אתה לאיש כמעשהו אינו אלא חסד. ובמה דברים אמורים? כשעושה אדם דברים שהוא מחויב לעשותם. אבל פנחס הלא עשה דבר שהוא "הלכה ואין מורין כן", שאילו היה בא לשאול פי בית דין, לא היו מחייבין אותו לעשות זאת – הרי ממילא מגיע לו שכרו בדין ולא בחסד....

הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחא זי"ע תירץ, דלכאורה קשה, הרי "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" – בזה העולם לא מקבלים את השכר של עשיית מצוה, רק בעולם הבא (קידושין לט): ואם כן, היאך אמר הכתוב: "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלוקיו", היינו שקיבל שכר בעולם הזה על מעשהו? אלא כתוב במדרש שבשעה שהרג פנחס לומרי, פרח נשמתו, והקב"ה ברוב רחמיו עשה נס והחזירה לו. נמצא שלפי מעשהו של פנחס הגיע זמן שכרו בעת שנפרדה הנפש מן הגוף. ואם כי הקב"ה התחסד עמו והשיב לו נשמתו, מכל מקום לא הפסיד פנחס ולא נדחה זמן פרעון שכרו. ולכן – "בדין הוא שיטול שכרו"....

ובאופן אחר מיישב הגה"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע: אמרו חז"ל (אבות): "שכר מצוה מצוה". היינו הצדיק העובד ה' בכל לבבו, אינו מתאוה לשום שכר וגמול, אלא כל רצונו ותקוותו שיוכחו השי"ת ויומן לפניו עוד מצווה כזו. לכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שהרי מקבל הוא את שכרו – בקיום מצוה נוספת. אבל פנחס בוודאי לא ביקש שתבוא לידו מצוה כזו, שיחטא שוב נשיא שבט בישראל חטא חמור כזה. אם כן לא שייך כאן "שכר מצוה מצוה". לכן – בדין הוא שיטול שכרו....

ואילו הרה"ק בעל אמרי אמת ז"ע הביא את קושיית הגה"ק בעל התבואת שור ז"ע, מדוע בכלל – שכר מצוה בהאי עלמא ליכא? והרי אמרו חז"ל (שמות רבה לז) שהקב"ה מקיים את מצוות התורה, כמו שאנו אומרים "אשר קדשנו במצוותיו". ובכלל מצוות התורה נאמר לאו של הלנת שכר שכיר, וכיצד מליך, כביכול, הקב"ה את שכרם של עושי המצוות? ותירץ על פי דברי הש"ך (ח"מ של"ט ז) שאם שוכר אדם פועל על ידי שליח, אין הוא עובר על כל תלין, ומשה רבינו היה שליחו של הקב"ה לצוות את כלל ישראל בקיום המצוות, על כן לא עובר כביכול הקב"ה בכל תלין. לפי זה, במעשהו של פנחס שנתעלמה ההלכה ממשוה והיא "הלכה ואין מורין כן", הרי שפנחס קיים אותה לא מכה ציוויו של משה, וממילא היא לא נאמרה ע"י שליח. על כן "בדין הוא שייטול שכרו" – משום כל תלין...

אך המגיד מדובנא ז"ע הסביר זאת על פי משל כדרכו: נער אחד שהיה משרת אצל עשיר גדול והוא שירת אותו בכל כוחו ימים רבים, שכרו היה לאכול מארוחות שולחנו של העשיר ותו לא. פעם אחת ערך העשיר סעודה גדולה, כסעודת שלמה בשעתו. המסובים ובתוכם המשרת, אכלו ושתו והמיטבו את ליבם. והנה, באמצע הסעודה הופיע סוחר גדול וביקש מהעשיר לקנות סחורה מחנותו, אך העשיר דחהו למחר, כי עתה היא עת משהו ושמה. אך הנער קם מעל השולחן ואמר לעשיר, תן לי את המפתחות של החנות ואביא את הסחורה המבוקשת. אמר ועשה והעשיר הרויח כסף רב מעיסקה זו.

למחרת שאל אותו העשיר, הגידה לי מה משכורתך. ענה לו הנער, הלא בתחילה לא קצבת לי שכירות אלא מזונות בלבד. על כך ענה לו העשיר: בתחילה חשבתי כי הארוחות שהינך אוכל משולחני כל כך הביבות עליך, עד שיכולות הן להוות שכר נאה עבור עבודתך, אך עתה ראיתי כי עזבת סעודה יקרה ועריבה, כדי לעבוד עבורי, לכן ראוי אתה מעכשיו לקבל שכר גדול נוסף עבור עבודתך...

כמו כן אצל פינחס, כידוע, אין בכח האדם לשלם להקב"ה אפילו בעד עצם החיים שנתן לו ה', כי טובת החיים עצמם היא טובה גדולה מאד, ולכן, על האדם לעמוד כל ימיו בעבודת ה' בעד טובה זו לבדה. קל וחומר שעבור שאר הטובות והחסדים שהקב"ה עושה עם האדם, שהם נדבה וחסד הניתנים לפניו משורת הדין, שאין סיפק ביד האדם לשלם עליהם לקב"ה. לעומת זאת, פינחס מסר את נפשו עבור קדושת שמו יתברך והרף את נפשו למות, כי לולא הניסים שנעשה לו כמו שמובא במדרש, היה מאבד את חיותו. בזאת הוא גילה שהיו אינם נחשבים בעיניו למאומה מול עבודתו של ה' יתברך. ואם כן, צריך הוא לקבל שכר אחר ובדין הוא שייטול שכרו...

פנחס זה אליהו – מהו סוד אריכות ימיו ועלייתו השמימה של אליהו הנביא?

במדרש (במדבר פרק כה) "אמר ריש לקיש הוא פינחס הוא אליהו אמר לו הקב"ה אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל, אף לעתיד לבוא אתה עתיד ליתן שלום ביני וביניהם, שנאמר הנה אנכי שולח לך את אליהו הנביא, והיתה לו ולזרעו אחריו, שיהיו מבורכים ממני לעולם".

מה הוא סוד אריכות ימיו ועלייתו בסערה השמימה של אליהו הנביא כשהוא חי?

חשבון והסבר מעניין כתב המהר"ם שיק ז"ע בשם רבו הגה"ק בעל ה"חתם סופר" ז"ע: הפרשה הקודמת (כה, ט) מסתיימת במילים: "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף". הפרשה שלנו פותחת "פינחס בן אלעזר... השיב את המתי מעל בני ישראל" וכו'.

הגמרא (הגיגה ד) מספרת סיפור שקשה להבין אותו. יש בו דברים גבוהים מעבר לתפיסתנו, אך כך כתוב בגמרא: פעם ביקש מלאך המות משלוהו שיביא לו את נשמתה של אשה בשם "מרים מגדלא שער נשייא" (מרים המקלעת שער הנשים), והשליח הביא לו בטעות נשמה של אשה אחרת – "מרים מגדלא דרדקי" (מגדלת תינוקות), והמית אותה במרם הגיע זמנה. כאמור, קשה להבין איך זה שקורות למלאך המות "טעויות", ועל כל פנים נשאר לה שנות חיים שנלקחו ממנה...

שאלו את מלאך המות: "מה עושים עם השנים הללו? למי נותנים אותן?" נענה ואמר: אי איכא צורבא מדרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והוא חילופיה – אם יש תלמיד חכם ששומע את הרפתו ושותק, אוסיף לו את שנות החיים הללו.

והנה השבטים הרי היו מבויים את פנחס, וכמו שמביא רש"י בתחילת הפרשה "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן – לפי שהיו השבטים מכזים אותו, הראיתם בן פומי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת אלילים, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן".

ומה עשה פנחס בתגובה? שמע הרפתו – ושתק! ומתו השכר שקיבל בנין שתיקתו?

"ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף" – נתאר לעצמנו, אם לכל אחד שמת במגפה נשארה רק עוד שנה אחת לחיות – הרי פנחס "זוכה" בעשרים וארבעה אלף שנות חיים! בהיותו שומע הרפתו – ושותק!

ואם המתים במגפה היו צעירים, ונותרו לכל אחד מהם, או אפילו רק לחלק מהם, ארבעים, חמישים, שנות חיים – כל השנים הללו "עוברות" לפנחס! תעשו לבד את החשבון...

וידבר ה' אל משה לאמר צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנבליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי (טז)

היה הרה"ק בעל ה"אמרי חיים" מוויזניץ ז"ע מפרש במתק שפתו: "צרור את המדינים" – את בעלי ריב ומדון, הילחם באנשי מחלוקת, מדוע? "כי צוררים הם לכם... על דבר פעור ועל דבר כזבי"... כלומר: מפני שהם גרועים אפילו מבעלי עבודה זרה וגילוי עריות, כמו שמעידין חז"ל באומרם שבית המקדש הראשון נחרב מפני שלוש עבירות החמורות, אבל בית שני נחרב בעון שנאת הנם, ששקול כנגד שלשתן...

ובני קרח לא מתו (כו, יא)

מובא בספר אגרא דכלה לרה"ק בעל הבני יששכר מדינוב ז"ע: שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מרימנוב ז"ע – רמז הפסוק "ובני קרח לא מתו" – דהגם כי קרח בעל המחלוקת מת, עם כל זה בני קרח – תלמידיו בעלי המחלוקת לא מתו, כי בכל דור ודור ישנם מתנגדים ובעלי המחלוקת על הצדיקים החולכים בתוכם...

מסופר, כי בתקופת ימי מלחמת העולם הראשונה בא הרה"ק בעל הדברי יואל מפאטמר ז"ע להתיישב תקופה מסוימת בעירו של הגה"ק בעל הקרן לדוד ז"ע שם כיהן כמרא דאתרא. והיו אנשי בלעל (תלמידיו ובני קרח...) שרצו לגרום קטטה וסכסוך ביניהם. נענה אז הגה"ק בעל הקרן לדוד ז"ע ואמר: עכשיו מובן לי דברי הגמרא (כתובות קיב): "דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים". ומפרש שם רש"י: "קטיגוריא" – הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו 'עליהם'. ולכאורה צריך להבין מדוע שינה רש"י מלפרש כפי המובן הפשוט שנעשה מחלוקת 'ביניהם' ולא 'עליהם'? אלא ההסבר הוא כפי שאומרים העולם: ברכת "השיבה שופטנו" עולה על הרבנים היושבים על מדין, ואילו "על הצדיקים" הכוונה לאדמו"רים קדושים וטהורים, ולפי האמת היו צריכות שתי ברכות אלו להיות סמוכות זה לזה, שהרי לשניהם תפקיד אחד לקרב לבות בני ישראל לאביהם שבשמים, אך הפירוד שנעשה ביניהם הוא ע"י ה"זלמלשנים" שמפסק בין הברכות... והם אותם הרשעים מהרחרי ריב ומחלוקת, שמעוררים ויכוחים וחילוקי דעות בין הצדיקים. והשתא לפי זה מובן היטב דברי רש"י, כי רש"י פירש איך נעשה קטיגוריא ומחלוקת בין הצדיקים, כי "הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו 'עליהם' – דייקא, והרשעים הללו הם אלו הגורמים לכך, כי הם ממציאים דברי שקר ופולסתר ומוציאים לעז ושם רע עליהם, ואז באים כרוכלים ומביאים דבריהם לפני רבם ומספרים לשחר' לצדיק זה, והבריהם עושים כמעשיהם לפני רבם ושומחים לפניו לשון הרע על הרב השני, ועי"ז מתעוררת מחלוקת וקטיגוריא עליהם (דברים כדרכנות!...)".

עד כמה היא הסכנה להיכנס ללוע הארי – הלא הוא המחלוקת ובפרט בין חילוקי דעות הצדיקים שנשגבים מבינתנו, תעיד בפנינו העובדה הבאה: ידוע שאצל הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל ז"ע הסתובבו הרבה התולים בביתו, והיו לו עניינים גדולים בזה, ששמר עליהם שלא יגרשו אותם ולא יצערום. פעם התבטא ואמר דבר נורא! מדוע שומר אני עליהם כל כך? כי הם גלגולי נשמות מחסידים שהתערבו במחלוקת המפורסמת בין צאנו לסדיגורא... והדברים נוראים להמתבונן! שהרי נסתיימה המחלוקת ונשתתקו הרוחות כבר בשנת תרל"ו, ואילו הרה"ק מזוועהיל אמר כדבריו בשנת תש"ה, שהוא כמעט שבועים שנה אח"כ, ואעפ"כ עדיין היו אלו מגולגלים בחיה טמאה, ואנו ניקח לימוד עצום מזה שחם וחלילה מלהתערב במחלוקת ובפרט אצל צדיקים!...

וידוע כי הרבה צדיקים ציוו או לתלמידיהם באזהרה חמורה לכל יעיוו בשום אופן להתערב במחלוקת, אלא יברחו ממנה כמטחוי קשת. אף הרה"ק בעל האמרי נועם מדייקוב ז"ע המשיל ע"כ משל ואמר: האריה מלך החיות חלה פעם במחלה שגופו הסריח בריח רע, הלך האריה אל הדוב ושאלו "האם מריחים ממנו ריח רע?" פתח הדוב וענה לו את כל האמת: "אדוני המלך, מה נאמר ומה נדבר, לצערנו אכן נודף ממנו ריח רע", מיד צוה האריה לקרוע את הדוב, על שמעו לומר כך למלך. המשיך האריה ושאל את הנדי אם יש ממנו ריח רע, כראות הנדי את משפט הדוב, שיקר ואמר שאין זה נכון כלל, וריחו הוא כריח השדה לשבת, כשמוע האריה את תשובתו, וישמעהו כשסע הנדי, על שהוא חונף לו בדברי כזב. המשיך האריה והלך לשאול את השועל את שאלתו, אך השועל בפקחותו השתמט מלענות אלא השיב לאריה "יסלח לי אדוני המלך, כי הולה אני בחולי 'הצינון' ונחזירי סתומים, ואיני יכול להריח ולהרגיש בכלום"... ובכך סיים הרה"ק בעל האמרי נועם ז"ע ואמר לחסידיו, שבזמנים אלו צריך כל אחד לסבול מחולי 'הצינון' ולא להריח כלום, כי ח"ו מלהתערב במחלוקת ר"ל...!